

ממהר בישולו

רמב"ם שבת ט הלכה ד

אחד נתן את האור ואחד נתן את העצים ואחד נתן את הקדירה ואחד נתן את המים ואחד נתן את הבשר ואחד נתן את התבלין ובא אחר והגיס כולם חייבים משום מבשל, שכל העושה דבר מצרכי הבישול הרי זה מבשל,

שו"ע או"ח רנד סעיף ד

פירות שנאכלין חיין, מותר ליתנם (כאן סביב הקדירה) (כב) אע"פ שא"א שיצלו קודם חשכה; ומיהו צריך ליזהר (כג) שלא יחזיר הכיסוי אם נתגלה משחשיכה, ושלא להוסיף עליו עד שיצולו, מפני (כד) שממהר לגמור בישולם בשבת.

שו"ע או"ח רנט סעיף ז

תנור שמניחים בו החמין וסותמין פיו בדף ושורקין (פ' מחליקין) אותו בטיט, (יט) ג. מותר לסתור אותה סתימה כדי להוציא החמין (כ) ולחזור ולסותמו; ואם יש בו גחלים לוחשות, (כא) מותר ע"א"י. הגה: (כב) ויש מחמירין שלא לסתור סתימת התנור הטוח בטיט ע"י ישראל, אם אפשר לעשות ע"י א"י; וכן אם אפשר לעשות ע"י ישראל קטן לא יעשה ישראל גדול; ואם א"א יעשה גדול ע"י שני קצת, והכי נהוג (ת"ה סי' ש"ה /ס"ה/ ואגור). ונ"ל הא דמותר לחזור לסתום התנור, היינו ביום דכבר כל הקדירות מבושלות כל צרכן, אבל בלילה סמוך להטמנתו (כג) דיש לספק שמא הקדירות עדיין אינן מבושלות כל צרכן, (כד) (אסור לסתום התנור) (כה) דגורם בישול כמו שנתבאר סימן רנ"ז (סעיף ד, (כו) ואפי' ע"י א"י אסור כמו שנתבאר לעיל ס"ס רנ"ג. (ושאר דיני חזרה בשבת ע"ל סי' שי"ח).

שו"ת מנחת יצחק חלק ג סימן קלז

בחשש של גרם כיבוי בשבת, ע"י שמסתפקים מהמים שבדוד, שהגז בוער תחתיו וע"ד פתיחת המקרר בשבת.

...ובזה ה' ניחא לי, מה דנתקשיתי מאד, בדברי הרמב"ם (פ"ג מה' שבת הי"א), אסור להכניס מגריפה לקדירה בשבת והיא על האש להוציא ממנה בשבת מפני שמגיס בה וכו', ובה"ה שם /פ"ג מה' שבת הי"א/ כתב, שאין דברי רבינו אמורים במבושל כל צרכו עיי"ש, והנה אף שכתב הכ"מ שם /פ"ג מה' שבת הי"א/, שמ"ש רבינו והיא על האש לאו דוקא, אלא כל שהעבירה מרותחת מעל האור, היא על האש, קרוי לה, עיי"ש, היינו לומר דשייך זה הדין אף בהעבירה מעל האש, אבל גם אם היא על האש כן היא, ועי' במ"ב (סי' שי"ח אות קי"ג) על דברי הש"ע, דלרבותא נקט שהעבירן, עיי"ש, וא"כ הרי נודע בדרכי הבישול, דכל מה שיש יותר בכמות של התבשיל המתבשל, מתארך בישולו, ואם כן אם נוטל מהכמות של האוכל שעל האש, נתקרב הבישול בהנשאר בקדירה, אם כן לו יהי, שאין משום מגיס, במה שמכניס הכף ומוציא מהאוכל שבקדירה, אבל הרי מסייע בזה ומקרב לבישול בהנשאר בהקדירה, ע"י מה שנטל מכמותו, אבל להנ"ל יש לומר דבכה"ג הוי רק מסיר המניעה, כלומר, נאמר למשל שיש בקדירה י' לוגין אוכל, שעדיין לא נתבשל כל צרכו, ואם ה' בו רק ט' לוגין ה' כבר נתבשל, הרי מי עיכב על ידם מלהתבשל עד עתה, היא הלוג ה', ובהסיר אותו הלוג, עושה האש את שלו, מחמת הסרת המונע, ואינו דומה להגסה, שמקרב את בישולו ע"י מעשה הגסה שלו כמובן, כן נראה לכאורה, וצ"ע עוד בזה....

איסור הגסה

שו"ע או"ח שיח סעיף יח

האלפס והקדירה (קיג) שהעבירן מרותחין מעל גבי האור, אם לא נתבשל כ"צ אין מוציאין בכף מהם * (קיד) שנמצא מגיס ואיכא משום מבשל ואם נתבשל (קטו) כל צרכו מותר (כב) אבל צמר ליורה אע"פ שקלט העין (קטז) אסור להגיס בו (פ') לנענע אותו בכף. הגה: ולכתחלה יש ליזהר * (קיז) (כג) אף בקדירה בכל ענין. (פסקי מהרי"ו).

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן עד

(יד) קדירה ובה מים העומדת ע"ג האש האם מותר להוציא ממנה בכף כדכ' האבני נזר או"ח ס"ס נ"ט בשם הר"י מקוטנא דבמים לבד אין משום מגיס, וכן אם נותרו בכף מעט מים האם מותר להחזירם לקדירה דלא נצטננו לגמרי וגם משום חזרה ליכא דעודם בידו ודעתו להחזירם.

תשובה: סברת האבני נזר בשם הרה"ג מקוטנא נכונה דבין למה שכתבתי להכל בו (לעיל ס"ק ט') משום דאיכא קרטין שלא מתבשלים ובין לטעם התפא"ש שיש מקום לטעות ליכא במים אם כבר נרתחו ממש, דאם רק יד סולדת איכא למטעי טובא אבל כשהעלה רתוחות ליכא שוב למטעי. אבל מצוי שבכף מצטנן בזמן קצר וצריך לראות שעדיין הוא חם שיעור שראוי להרוצים חמין שאז ליכא משום מבשל ומותר להחזירו אף שהוא על האש כיון שלכא איסור הגסה מזה.

שו"ע או"ח שיח סעיף יח

האלפס והקדירה (קינן) שהעבירן מרותחין מעל גבי האור, אם לא נתבשל כ"צ אין מוציאין בכף מהם * (קידן) שנמצא מגיס ואיכא משום מבשל ואם נתבשל (קטון) כל צרכו מותר, אבל צמר ליורה אע"פ שקלט העין (קטון) אסור להגיס בו (פי' לנענע אותו בכף). הגה: ולכתחלה יש לזהר * (קיון) כגון אף בקדירה בכל ענין. (פסקי מהרי"ו).

משנה ברורה סימן שיח ס"ק קיח

וב"י כתב וקמחון בשם הכלבו דכשהיא על האש חייב בהגסה אפילו במבושל כל צרכו.

שער הציון סימן שיח ס"ק קמח

(קמחון) ולא אדע הטעם, דמאי עדיפא הגסה מבישול ממש, וכל הפוסקים מודים דבמבושל כל צרכו אין בו משום בישול, וכן איתא בתוספתא בהדיא, ועל כל פנים בדיעבד בודאי אין לאסור בזה, וכדעת שאר פוסקים:

משנה ברורה סימן שיח ס"ק קיז

(קיון) אף בקדירה וכו' – אלא יהפוך הקדירה לקערה ולא יוציא בכף ועיין באחרונים דלא נהיגין להחמיר בזה דבאמת העיקר כמו שכתבנו מתחלה דמבושל כל צרכו אפי' להגיס מותר וכמבואר לקמן בסימן שכ"א סוף סי"ט והרוצה להחמיר יחמיר בהגסה ממש אבל להוציא בכף אין להחמיר כלל בנתבשלה כל צרכה ואינה על האש:

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן עד

(ח) באם יש לחוש למה שהביא המ"א (שי"ח ס"ק מ"ב) בשם הכל בו דמגיס חייב משום מבשל אפי' בקדרה מבושלת כ"ז שהיא על האש. והוצאת אוכלים בכף מתחתית הקדרה האם נחשב כהגסה.

תשובה: הגסה בנתבשל כל צרכו כשאינה על האש ליכא איסור כלל וכדאיתא בבאור הלכה בסימן שי"ח בסעיף י"ח ובמ"ב ס"ק קי"ז ובשעה"צ אות קמ"ח, אבל בעודה על האש איכא איסור מדרבנן כדכתב הטעם בתפא"ש על הרא"ש פ' כירה סימן י"א דשמא יטעה ויראה לו שהיא מבושלת כל צרכה ויבא לחיוב סקילה, ומשמע דהוא עלול לטעות בזה כשהוא על האש ואיכא קצת ספק והמדרבנן שכתב הוא משום דמדאורייתא היה שייך למיזל בתר רובא שאין טועין. דלכן כתב שאסרו מדרבנן גם להכניס הכף מחשש הגסה ולא הויה גזירה לגזירה מאחר דאיכא עכ"פ קצת ספק, אבל לאחר שהוסר מן האש משמע דליכא למיטעי דלכן ליכא אף בהגסה ממש איסור, אבל עכ"פ משמע שמעלה היא להחמיר להגיס ממש אף כשהורידוהו מן האש, וזהו שכתב במ"ב ס"ק קי"ז והרוצה להחמיר יחמיר בהגסה ממש כוונתו שאין בזה משום יוהרא, אבל להוציא בכף אין להחמיר כלל, כוונתו דאין בזה שום מעלה.

ולהוציא בכף מתחתית הקדרה מאחר שלדינא ליכא איסור כשהורידו מן האש אף להגיס ורק מעלה בעלמא אין להחמיר אף למעלה אף בהוצאת כף כזה.

(ט) כשהקדרה כבדה וקשה להסירה מן האש האם מותר להוציא בכף במבושל כל צרכו.

תשובה: אם הקדרה כבדה אם הוא על האש שאיכא איסור מדרבנן אסור אפילו להוציא בכף, ול"ד להא שכתב המ"א בס"ק מ"ד דנהגו היתר במיני קטניות שמוציאין אותן בכף אף שהוא סובר דאיכא איסור גם אחר שהורידו מן האש, דמ"מ כשהוא על האש דאיכא טעם לאסור כדכתב התפא"ש ואיכא גם דעת הכל בו שהוא אסור מדאורייתא

אף שלא מובן הדבר, ואיכא קצת טעם לע"ד דאף שהקדרה הוא מבושל כל צרכו, סובר שאירע הרבה פעמים שאיכא קרטין דלא נתבשל כל צרכו אף שהן ראויין לאכול דהוא אגב רובא דרובא מהקדרה שהוא מבושל כל צרכו, והגסה שמערב כשהוא על האש עושה שיתבשל גם הם, לכן חמור ויש לאסור אף בקדרה כבדה, אבל כשסלקן מן האש אין להחמיר בקדרה כבדה כבמג"א.

הגרשז"א - שלחן שלמה סי' שיח

זסג, ב, שם. ובמ"ב ס"ק קי"ז כתב רלא יוציא זבכף רק יהפוך מקרירה לקרירה, ויש להקל בכף רק כשאנינה על האש, עיי"ש. אם רואים שהתכשיל שכתוך קרירה העומרת ע"ג אש מכוסה הולך ומתאיכש מותר ליצוק בו בנחת מן המים הרוותחים שברור העומר אף הוא ע"ג האש, ולא אסרינן משום הגסה כמה ששופך לתוכו מים וכן במה שמכסה אח"כ את הקרירה. רלא אסרינן כמכשיל כל צרכו רק הגסה ממש או להוציא בכף מן האוכל שבקרירה, ובלכך שיקפיר לשפוך בנחת דאל"כ יש זלחשוש למש"כ הב"י סוסי' רנ"ג מהכלבו ראסור כיון רע"י שפיכה מתערב התבשיל וזה"ל הגסה וזכפי שהקבאן הדברים בשביתת השבת ובעור אחרונים, אולם בכלבו עצמו וכן במה שמוכא בבית יוסף עצמן מבואר שאוסר מפני שהררך הוא שנשים "מערברת" והו"ל הגסה מפני שהנשים ממש מגיסות, ולא כאמור לעיל שהאיסור הוא מפני שמתערב ממילא, ואז היה מותר ליצוק בנחת, משא"כ אם האיסור הוא מפני שדרך הנשים לערב אינני יורע אם יש לחלק בין שופך בנחת לשופך כרגיל, אך כיון שצריך עיון טובא ראיך יתכן לומר שהמגיס בנתבשל כל צרכו עובר על איסור תורה, -ועיינן גם במש"כ בזה בסמוך ס"ק ס"ג, ג, - לכן אפשר ראם שופך בנחת יש היכר ולא יבא כלל להגיס, וצ"ע.

הגרשז"א, שלחן שלמה

סג, ד, שם, עיינן בשביתת השבת - מלאכה מבשל סעיף כ"ו - שכתב יאסו, - לכסות קיירה בעויה על האש כיון שהכיסוי פועל כמו נייעור, עייניש, אמנם למעשה אי להחמיר בזה וכשם שמוותר להחזיר קיירה לעייג האש ולא חיישינן למגיס, כן שרי לכסות קיירה בעויה על האש, מפני שכולם יודעים שכיסדי קדירה ממחר הנישול ולא ינאו לטעדת ולכסות גם בלא נתבשל כל צרכו, ורק נהגסה דקיל בעיני אנשים החמירו כדי שלא ינא להגיס גם כשלא נתבשל כל צרכו, ואף שמהכלבו לא נראה כן, מכל מקום חושבני שלמעשה אין לנו להוסיף עוד חומרות מעצמנו,

כלי ראשון, עירוי כלי ראשון

שו"ע או"ח שיח סעיף ט

כלי ראשון (פי' הכלי שמשמש בו על האש) <יב> אפילו לאחר שהעבירוהו מעל האש מבשל, (סג) כל זמן (סד) שהיד סולדת בו. לפיכך אסור ליתן (סה) לתוכו תבלין...

משנה ברורה ס"ק סד

(סד) שהיד סולדת בו - אבל אם אין היד סולדת בו [פ"ט] אפילו כלי ראשון אינו מבשל.

ערוך השולחן סימן שיח סעיף לט

כבר נתבאר דכלי ראשון מבשל ובארנו בסעיף כ' דמדברי הרמב"ם מתבאר דזהו מדרבנן ומן התורה אינו מבשל אלא בעומדת על האש ושכן מתבאר מהש"ס וירושלמי ע"ש אבל מדברי הטור וש"ע לא משמע כן והגם שלא דקדקו לחלק בין דאורייתא לדרבנן מ"מ משמע משטחיות דבריהם דהוי ביטול גמור מן התורה וכן משמע מדברי רבותינו בעלי התוס' בשבת [מ"ב: ד"ה אבל ע"ש] וכן בשארי מקומות אבל מדברי רש"י שם משמע להדיא כדברי הרמב"ם [שכתב בד"ה דבכלי ומותר ליתן אפילו בכלי ראשון משהעבירו מן האור עכ"ל הרי שהפריש בין זה לזה והר"ן שם כתב דהירושלמי סובר כן ולא הש"ס שלנו ע"ש ולענ"ד צ"ע שהרי גם בהש"ס משמע להדיא כן כמ"ש בסעיף כ"א ע"ש:]

סעיף י

* אסור ליתן תבלין בקערה <טז> ולערות עליהן (עד) מכלי ראשון.

משנה ברורה ס"ק עד

(עד) מכלי ראשון - דאף דתבלין אין מתבשל בכ"ש וכנ"ל מ"מ העירוי מכ"ר קי"ל דהוא מבשל כדי קליפה

כלי שני

שו"ע או"ח שיח סעיף יג

מותר ליתן (פון) קיתון של מים או של שאר משקים (פז) <יט> בכלי שני שיש בו מים חמין, * אבל בכ"ר אסור.

משנה ברורה ס"ק פז

(פז) בכלי שני - כ"ש מיקרי כשעירו מן כלי ראשון שהרתיחו החמין בתוכו לתוך כלי זה ומותר אפ"ל אם היד סולדת בו. אבל אם שואב בכלי ריקן מתוך כלי ראשון י"א דדינו ככלי ראשון ובפרט אם משהה הכלי ריקן בתוכו עד שמעלה רתיחה ודאי מקרי כ"ר [אחרונים]:

תוספות מסכת שבת דף מ עמוד ב

ושמע מינה כלי שני אינו מבשל - תימה מאי שנא כלי שני מכלי ראשון דאי יד סולדת אפ"ל כלי שני נמי ואי אין יד סולדת אפילו כלי ראשון נמי אינו מבשל ויש לומר לפי שכלי ראשון מתוך שעמד על האור דופנותיו חמין ומחזיק חומו זמן מרובה ולכך נתנו בו שיעור דכל זמן שהיד סולדת בו אסור אבל כלי שני אף על גב דיד סולדת בו מותר שאין דופנותיו חמין והולך ומתקרר.

ספר יראים סימן רעד [דפוס ישן - קב]

הלכך יזהר אדם שלא להכניס בשבת שום דבר בכלי שני ואף בכלי שלישי שהיד סולדת בו שאין אנו בקיאים בדברים רכים וקשים מי הוא מתבשל בכלי שני ומי הוא שאינו מתבשל

כלי הבישול

שו"ע או"ח שיח סעיף ה

- יש מי שאומר דדבר שנאפה או נצלה, (מ) <א> אם בשלו אח"כ במשקה יש בו (מא) משום [יד] בישול, (מב) ואסור ליתן פת <ז> אפילו בכלי שני שהיד סולדת בו, ויש (מג) מתירין.
- הגה: בכלי שני; ויש מקילין (מד) אפילו בכלי ראשון; (מה) <ח> ונהגו לזהר (מו) לכתחלה שלא ליתן פת (מז) אפילו בכלי שני (מח) כל זמן שהיד סולדת בו.

משנה ברורה ס"ק מב

(מב) ואסור ליתן פת וכו' - הוסיף בזה דין אחר והטעם דסבירא ליה לדעה זו דיש דברים שמתבשלים אפילו בכלי שני מפני שהם רכים ואין אנו בקיאים וע"כ הוסיף לאסור ליתן פת האפוי דהוא רכיך אפילו בכלי שני וה"ה דלדעה זו [סז] יש להחמיר נמי [סח] בשאר דברים שלא ליתנם בכלי שני ועיין לקמן בס"ט אודות תבלין:

שו"ע או"ח שיח סעיף ד

...ואם הוא דבר יבש שלא נתבשל מלפני השבת, אין שורין (לד) אותו בחמין בשבת אבל (לה) מדיחים אותו בחמין בשבת, * (לו) <ה> חוץ מן המליח הישן ומן הדג שנקרא * קוליים האספנין שאינם צריכים בישול אלא מעט * (לז) והדחתן * היא גמר מלאכתן. הגה: * (לח) וה"ה כל דבר קשה שאינו ראוי לאכול כלל בלא שרייה, (לט) דאסור לשרותו בשבת, * דהוי גמר מלאכה. (הגהות מרדכי).

משנה ברורה סימן שיח ס"ק לט

ועתה נבאר דין בישול עלי הטי"א השייך בכמה ענינים לסעיף זה. הנה טיי"א בשבת [נה] פשוט בפוסקים דיש בו משום בישול ובמזיד יש בו איסור סקילה ובשוגג חיוב חטאת וע"כ יש לזהר בו מאד ובעו"ה רבים נכשלים בו ומקילין לעצמן בקולות שאין בהם ממש וע"כ מוכרח אני לבאר אופני ההיתר והאיסור בזה בעזה"י. הנה לערות [נו] מכלי ראשון על עלי הטי"א יש בזה בודאי חשש אב מלאכה דקי"ל דעירו מבשל כדי קליפה כדלקמן בסעיף יו"ד וכ"ש אם יעמידנו אח"כ על התנור או בתוך הקאכלין עד שיהיה היד סולדת בו בודאי יבוא לכו"ע לידי איסור סקילה עי"ז ואפילו אם ירצה ליתן את עלי הטי"א לתוך הכלי אחר שיערה החמין לתוכה כדי שיהיה על המים שם כלי שני ג"כ אסור כדקי"ל בסעיף זה דדבר שלא בא בחמין מלפני השבת אין שורין בשבת אפילו בכ"ש [נז] וכ"ש לפי מה שמבואר בסעיף זה דיש דברים רכים קלי הבישול שמתבשלים אפילו בהדחה מכלי שני אפשר דיש בהעלים ג"כ חשש איסור דאורייתא אפילו באופן זה